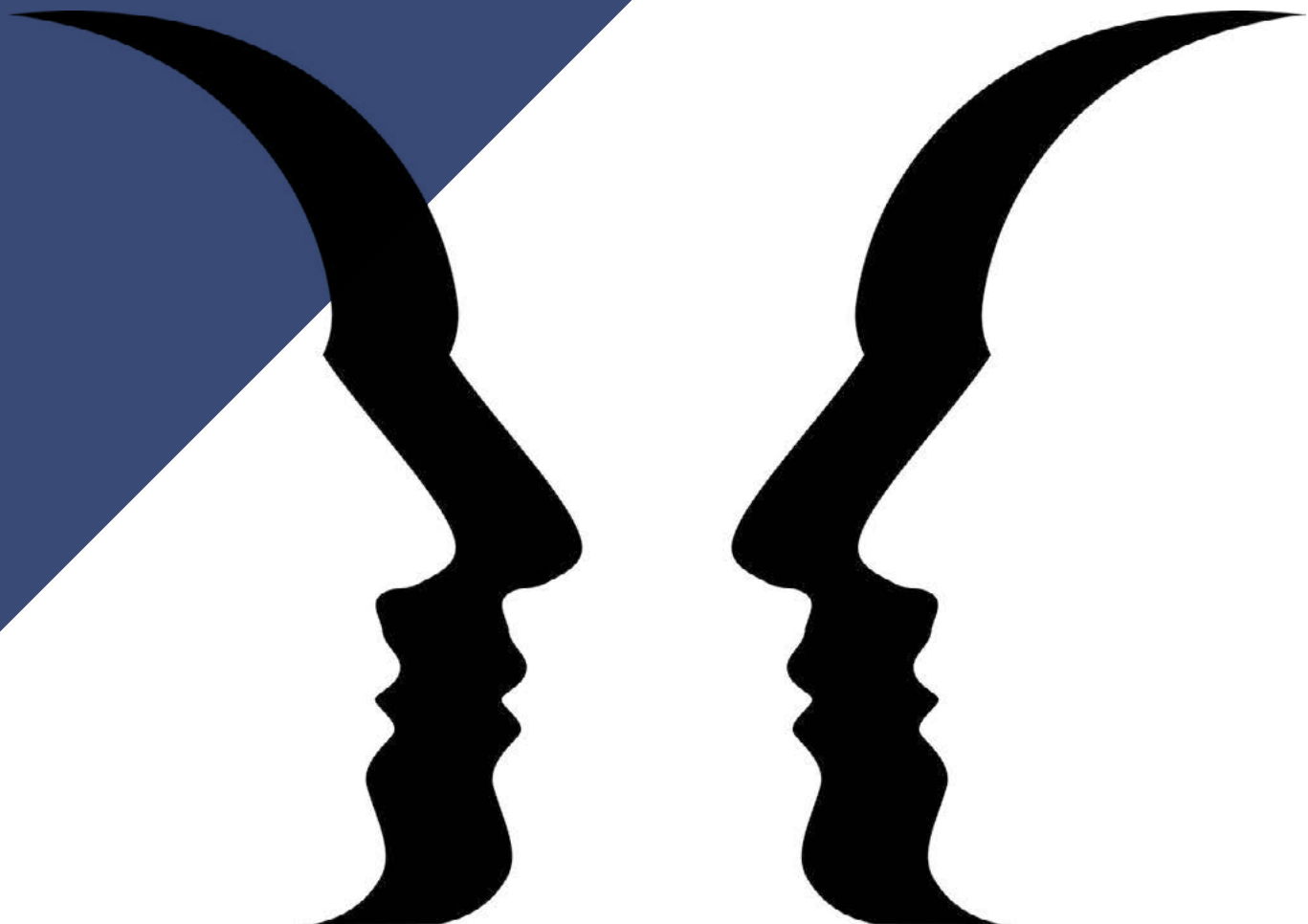

ARGUDIAKETA TERRORISMOAREN ERANTZUN GISA

FILOSOFIARAKO UNITATE DIDAKTIKOA

BATXILERGOKO 1. MAILA

**"OROIMENA ETA TERRORISMOAREN
PREBENTZIOA" HEZKUNTZA-
PROIEKTUA**
7. UNITATE DIDAKTIKOA

ARGITARATZAILEAK

Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko
Zuzendaritza Nagusia. Barne Ministerioa

Ebaluaziorako eta Lurralde Lankidetzarako
Zuzendaritza Nagusia. Hezkuntza eta
Lanbide Heziketako Ministerioa

Terrorismoaren Biktimen Oroimenerako
Zentroa

Fundación Víctimas del Terrorismo

TESTUAK

Luis Roca Jusmet

DISEINUA

Dr. Drumen

ARGAZKIAK

American Memory

Archivo Municipal de Bilbao-Bilboko Udal
Artxiboa

EFE

Freelimages

Luis Alberto García, El País

Pixabay

Unsplash

Wikipedia

ZUMA Press

Azaleko irudia: Pixabay

Barne Ministerioaren NIPOa:
126-20-003-X

Hezkuntza eta Lanbide Heziketako
Ministerioaren NIPOa: 847-20-076-3

Tamas King, Freelimages

AURKIBIDEA

“Oroimena eta terrorismoaren prebentzioa” hezkuntza-proiektua zenbait unitate didaktikok osatzen dute, eta terrorismoaren gaia lantzen dute Geografia eta Historia, Psikologia, Mundu Garaikidearen Historia, Filosofia eta Balio Etikoak irakasgaietan oinarrituta.

Unitate hau irakasleek gelan erabil dezaketen baliabide oso bat da, proiektatutako saio bakoitzean garatu beharreko edukia eta amaierako aplikazio didaktikoa baititu, testuliburu batean sartuko lirakeen bezala eta ikasgaiaren programazioan aldaketarik egin gabe.

04	1. Saioa Zer da argudiaketa etiko bat?
08	2. Saioa Zertaz ari gara “terrorismoa” esaten dugunean?
14	3. Saioa Zergatik da beharrezkoa unibertsaltasun moralala?
20	4. Saioa Zergatik da terrorismoa nahitaez txarra eta bidegabea?
26	5. Saioa Nola kontrajar diezaiokegu argudiaketa terrorismoari?
30	6. Saioa Azken gogoeta
32	Materialak lantzeko orientabideak
44	Gehiago jakiteko

1. SAIOA

ZER DA

ARGUDIAKETA

ETIKO BAT?

Irakasleek dossier bat izan behar dute, unitate didaktikoan zehar egiten joango direna. Paper-zorroan irakasleak azaldu-tako kontzeptuen apunteak, saio bakoitzean garatuko diren ariketak eta gaiari buruzko azken hitzaldi bat sartuko dira.

Lehenengo saio honetan, argudiaketa etikoa zer den azalduko da. Hasteko, gizakia animalia sinbolikotzat hartzeari buruzko sarrera bat egingo da, baita arrazoiketaren azalpena ere. Eduki hori aurretik beste bloke batzuetan landu bada, errepasso eta eguneratze gisa balioko du. Azkenik, argudiaketa axiologikoa eta argudiaketa etikoa zer diren azalduko da.

SARRERA

Pentsamenduaren eta hizkuntzaren arteko harremana, dagigunez, oso estua da. Irudiekin eta hitzik gabe pentsatzea oso mugatua da, hitzak baitira kontzeptuetara iristeko aukera ematen digutenak. **Ernest Cassirer** filosofo alemaniarren gaiari buruzko liburu klasiko bat dago, eta oso ondo deskribatzen du gizakia animalia sinboliko gisa, ingurunearekiko harremana esanahi sinbolikoen mundu batek bideratzen duelako, funtsean hizkuntzaren bidez eskuratzen duguna. Hori, gainera, zentzu sozialean ulertu beharreko fenomeno da, eta horrek giza harremanen ideia ekarriko du gerora, "interkzionismo sinboliko" gisa. Kontzeptu hau **Herbert Blumer** (1969) soziologoak teorizatu zuen, eta harreman sozialen ulermen bat planteatzen du kultura jakin batean sortutako esanahien sistema sinbolikotik abiatuta.

Sinbolo adierazgarriena hitza da, eta haren bidez, irudiak ez bezala, abstraktuak diren kontzeptuak adierazten dira. Eta ez gara soilik hasieratik abstraktutzat jotzen ditugun kontzeptuez ari (zoriontasuna, justizia edo maitasuna), baizik eta zehatzagoak diruditen kontzeptuez ere, hala nola zuhaitzaz edo uraz. Gauza bat da ikusten den (pertzepzioa) edo ikusi den (oroitzapen bat) zuhaitz jakin baten irudia izatea, eta beste bat da zuhaitzaren edo uraren kontzeptu orokor batera pasatzea. Bigarrena adimen abstraktuaren eragiketa bat da, eta horretarako hitzen euskarria behar da. Beraz, kontzeptuak adierazten dituzten hitzak ditugu. Adibidez, ur hitzak zerbait esan nahi du eta zerbait hori kontzeptua da. Gero, hitzak (esanahi kontzeptuala dutenak) elkarren artean lotzen ditugu. Hitz-kontzeptuen erlazio horretatik zerbait baieztatzen edo ukatzen dugunean, proposizio bat daukagu.

Esaten badugu, adibidez, "Ur hau zikina dago", hainbat kontzeptu lotzen ari gara (ura, izatea, zikinkeria) zerbait erreala adierazteko. Proposizioa egiazkoa edo faltsua izango da, esaten duena hizpide dugun errealtatearekin bat datorren neurrian. Gure pertzepzioak ur zikina erakusten badigu, proposizioa egiazkoa dela esango dugu, eta ur gardena erakusten badigu, faltsua dela esango dugu.

Gauzak irudikatzen dituzten kontzeptuak dira, eta gertaerak baieztatzen edo ukatzen dituzten proposizioak, eta, beraz, egiazkoak edo faltsuak direnak. Beraz, hizpide ditugun proposamenak deskribatzaileak dira. Proposizio batzuk kateatzen ditugunean, diskurtso bat osatzen dugu, non beti gauza bat baino gehiago esaten dugun, ez bakarra. Irudikapenari buruz ari bagara, garrantzitsua da haren izaera soziala ulertzea. Ildo horretan, **Sergio Moscovici** (1985) bezalako psikologo sozialek oso ikerketa interesgarriak egin dituzte. Nolanahi ere, garrantzitsua da zehaztea sistema sinbolikoen, irudikapenen eta interakzioen izaera kulturalak ezin duela erlatibismo kultural batera eraman. Horrela balitz, ezinezkoa litzatekeelako ikuspegi unibertsal batekin irizpide etikoak bilatzea. Argudiaketa terrorismoari emandako erantzuna bada, egiarako eta baliozkotasun etiko unibertsaleko irizpideak bilatu behar dira, eta irizpide horietatik gaitzetsi.

Munduko gauzei buruzko diskurtsoak informatiboak izan daitezke, edo argudiatzaileak. Albistegietan enuntziatu batzuk kateatzen dira, eta horietako bakoitza egiazkoa edo faltsua izango da. Esakune guztiak egiazkoak direnean, diskurtsoa, oro har, egiazkoa dela baieztatuko dugu. Bestela, partziala edo guztiz faltsua izango da. Diskurtso bat argudiatzailea dela esango da, jakina ez zen ondorio batera iristen denean. Hau da, egiazkoak diren enuntziatu batzuetatik abiatzen gara, eta arau logiko jakin batzuei jarraituz, guk ez genekien ondorio batera iristen gara. Adibidez, bizirik dagoen pertsona batek hil egingo dela ondoriozta dezake, betherie argudioen bidez.

ARGUDIAKETA ETIKOA ARGUDIAKETA AXIOLOGIKO GISA

Zertan oinarritzen da orduan argudiaketa etikoa? Lehenik eta behin, adierazi behar da argudiaketa etikoa argudiaketa axiologiko bat dela. Hau da, ez dela egitateei buruz zorrotz diharduen argudiaketa bat. Argudiaketa etikoa gertaerei aplikatzen zaie, baina haiei buruzko balorazio bat egiteko.

Horrek esan nahi du balioetara igortzen duela beti. Baina, bestalde, argi izan behar dugu ere balorazio-enuntziatu oro ez dela enuntziatu etiko bat. Esan dezakegu, adibidez, "Rolling Stonesek oso musika ona egiten dute", baina kasu honetan balorazio estetiko da kontua, ez etikoa. Hemen axiologikoki argudiatu beharko litzateke (balorazio jakin bat egiten dudalako), baina ez etikoki.

Argudiaketa etikoak balorazio moral bat egiten du, eta, beraz, printzipioak eta balio moralak aipatzen ditu. Argudiaketa mota horrek baloratzen duena giza egintza bat da, ontzat edo txartzat jotzen duena, bidezkotzat edo bidegabetzat. Ontasuna eta justizia (eta horien kontrakoak: gaiztakeria, injustizia) dira argudiaketa etiko batean sartzen diren kategoriak.

Berezi ditzagun egitatezko enuntziatu bat eta balio-enuntziatu bat. "Txinako Herri Errepublikan heriotza zigorra legezkoda" esaten badugu, gertaera bat baieztatzen ari gara. Egitate horren arabera, herrialde jakin batean legeak gaizkile bat heriotza zigorrera kondenatzea ahalbidetzen du. Baieztapen hori egiazkoa edo faltsua da. Ez gara baloratzen ari ondo edo gaizki iruditzen zaigun, zer dagoen esaten ari gara. Baina esaten badugu "bidegabekeria bat da heriotza zigorra legezkoda izatea Txinako Herri Errepublikan", orduan egitatea baloratzen ari gara. Horrek esan nahi du enuntziatu moral bat egitateei buruzkoa izan arren, bere iritzia, gertatzen denari buruzko balorazioa baieztatu besterik ez duela egiten. Horretarako, halakoak oinarritzeko argudio eta printzipio (balio) moralak behar ditugu.

Enuntziatu moralak aplikatzen dizkiegun egitateak beti dira giza egintzak, indibidualak edo kolektiboak. Horren arrazoia da ez dugula uste gertaera naturalak edo, are gehiago, animalien ekintzak erabaki baten emaitza direnik. Ekintza bat moralki baloratzen da giza erabaki kontingentea delako. Kontingenteak aukeratua esan nahi du, ez beharrezkoa. Ekintzaren agenteak beste zerbait egin zezakeen. Moralaren oinarria askatasuna eta giza erantzukizuna dira. Ekintza bat aukeratzen dugu, eta aurreikus daitezkeen ondorioak gure gain hartu behar ditugu, bai guretzat, bai besteentzat. Gizakiek ere lehenak betetzen ez dituztenei ezarri beharreko legeak eta zigorrak erabakitzen dituzte. Heriotza zigorra ahalbidetzen duen legearen kasuan, gizaki batzuk dira hura legeztatzea erabaki zutenak; era berean, kontrakoa erabaki zezaketen.

JARDUERA

Kontua arrazoiketa etikoa zer den ulertzea denez, ikasleek azken ordu laurdena eskainiko diote beren dossierrean jarduera bat egiteari. Fotokopia batzuk banatuko dira bi hitzaldirekin, eta informatiboak edo argudiatzaileak ote diren identifikatu beharko dute.

1. HITZALDIA

“Bere aitortzan, El Joud-ek adierazi zuen ez zela bere biktimizatzen. Epaileak bere ekintza deitoratzen ote zuen galdetu zion, eta El Joudek erantzun: —Bai, sentitzen dut. Hala ere, terroristak ez zion Estatu Islamikoari uko egin. Alderdi zibileko abokatuak galdetu zionean ea oraindik erakunde horren alde zegoen, El Joudek erantzun zuen: —Nik ez dakit zer pentsatu ... Ni hemen giltzapetuta nago, ez dakit zer gertatzen den kanpoan. Alak egia, arrazoa erakutsi diezagula. Abokatuak bere galdera errepikatu zuenean, Joudek ihes egin zion berriro: —Nik ez dakit zer pentsatu”.

2. HITZALDIA

“Euren herrikideei erasotzen dieten etsai hauentzat, batzen gaituen kontratua hausten dutenentzat, ezin da baliozko azalpenik egon, azaltzea, neurri batean, barkamena eskatu nahi izatea delako. Ezerk ezin du azaldu tabernetako terrazetan jendea hiltzea! Ezerk ezin du azaldu kontzertu areto batean hiltzea! Ezerk ezin du azaldu kazetariak eta poliziak hiltzea! Eta ezerk ezin du azaldu juduak hiltzea! Ezerk ezingo du inoiz azaldu!”.

Lehenengo hitzaldia ikasgelan konpontzen saiatuko dira, lau ikasleko taldeetan. Informatiboa edo argudiatzailea den esan behar dute. Bistan denez, diskurtso informatiboa da, galdeketa bat deskribatzea duelako. Ez dago ondoriorik, ezta baloraziorik ere. Ikasleei zer idatzi duten galdetu ondoren, erantzunak gelan komentatuko dira.

Bigarren hitzaldia banaka aztertuko dute, etxean. Hitzaldi argudiatzailea da. Ondorioa bilatzeko eskatuko zaie, eta balorazioarekin ados dauden ala ez esateko; izan ere, balorazioaren arabera, ez da saiatu behar fenomeno terroristak ulertzen edo azaltzen, gaitzetsi egin behar da, besterik gabe.

2. SAIOA

ZERTAZ ARI GARA

“TERRORISMOA”

ESATEN DUGUNEAN?

Biktima mortalik gabeko ETaren atentatua Guardia Zibilaren aurka (Arakaldo, Bizkaia, 1988ko abuztua). Luis Alberto García, El País.

Saioa aurreko klasean ikasleei eman diegun bigarren hitzaldia aztertuz eta problematizatuz hasiko da. Lehenik eta behin, argudiozko diskurtso etikoa dela esan behar da, eta, bigarrenik, argudiaketa hori kritikatu behar dugula. Testuari egingo diogun kritika zera da: terrorismoa ez dela inola ere justifikatu behar, baina haren arrazoiak ezagutu behar ditugu hura prebenitu ahal izateko. "Terrorismo" kontzeptua aztertzen jarraituko dugu, eta, jakina denez, kontzeptu horrek aurpegi asko ditu. Saio honetan, fenomeno horretara modu argi eta zehatzean hurbiltzen saiatuko gara.

SARRERA

Fenomeno terrorista aztertzeak haren izaera funtsezko eta orokorra ulertzea esan nahi du, ekintza terrorista guztietan komuna dena. Hortik aurrera gai izan behar dugu ekintza horiei guztiei kritika sendo eta erradikala egiteko. **Donatella Di Cesare** (2016) filosofiako irakasle italiar bat da, eta 2017an gai hau jorratzen duen liburu oso osatu bat argitaratu zuen: *Terrorismo. Guerra civil global*. Saiakera osoa fenomeno konplexu bat, hura definitzeko zailtasuna azaltzeko ahalegina da. Esan dezakegu "terrorismoa izua inspiratzeko ekintza bortitza" dela. Baina hain da definizio zabala, gutxi azaltzen duela. Gehiago egin dezakegu aurrera, eta esan dezakegu hizpide dugun terrorismoa ez dela nihilista. Ez du suntsitu nahi suntsitzeagatik. Helburu bat du, helburu politiko bat, eta gerra justu gisa aurkezten da. Terroristak hiltzea erabakitzen duten gizabanakoak dira, izu kolektiboa sortzeko, eta horrek beren helburuak lagunduko dituela pentsatzen dute. Indarkeria arma politiko gisa erabiltzea erabaki duen talde baten parte dira, eta horrek biktimak eragiten ditu.

Garrantzitsua da ulertzea "terrorismo" deitzen den orok izaera bera duela, eta, beraz, aplikatzen zaion kritikak hedakorra izan behar duela haren edozein adierazpenetara. Argi geratu behar du, halaber, terrorismoa ulertzeak ez duela justifikatzea esan nahi. Unitate honetan terrorismoaren kausak azaltzen dira, fenomeno terroristan esku hartzen duten faktore ideologikoak aztertzen saiatuz. Historialari eta soziologoek bere agerpenaren zergatiak aztertuko dituzte une eta leku zehatz batean. Psikologoek terrorismoaren prozesu mentala eta horren arrazoi psikologikoak aztertuko dituzte. Terrorismoa fenomeno konplexua eta diziplina anitzekoa da, baita haren arrazoiak ere. Baina badago beste dimentsio bat, kategoria moral bat duena. Ekintza terroristaren arrazoiak, azken finean, hiltzea erabakitzen duen norbaiten borondatea da.

Eta norbait hori kolektiboa izan daiteke, planifikatzailetik gauzatzailerara doan katea barne hartzen duelako, horiek baitira erantzukizun morala partekatzen dutenak. Garrantzitsua da erantzukizunak ez diluitzea. Terrorismoa borondatezko giza ekintza bat da, non pertsona batek edo batzuek pertsona bat edo batzuk hiltzea erabakitzen duten. Errudunak daude, eta biktimak daude.

Espanian terrorismorik suntsitzaileena ETArena izan da. Era berean, batez ere trantsizioaren garaietan eta demokraziazaren lehenengo urteetan, eskuin muturrekoa eta parapoliziala (GAL, Batallón Vasco-Español) eta ezker muturrekoa (FRAP, GRAPO) ere pairatu zuen. Gerora, terrorismo jihadistista izan da gehien jardun duena eta, etorkizunera begira, profil arriskutsuena duena. Beharrezkoa da egiazko narrazio bat eta argudiaketa sendo bat justifikazio zantzu ororen aurka. Jihadismoaren kasuan, bere gaurkotasanagatik eta maila globalean dakarren arriskuagatik.

ETAREN TERRORISMOA

Eta erakunde abertzale erradikal bat izan zen, 1958an sortua. Diktadura frankistaren garaian agertu bazen ere, bere helburua ez zen demokrazia berreskuratzea, Euskal Herriaren independentzia lortzea baizik. Hirurogeiko hamarkadaren hastapenetatik, ETAK bere helburuak lortzeko indarkeria erabiltzea erabaki zuen. ETAK ekintza-ondorio dialektika bat bilatzen zuen: Espainiako Estatuak errepresioa areagotu bezala bultzatu, horrek sumindura gehiago sortzeko, eta, horrela, Euskal Herria liskar armatu batera bideratzeko. Gero historiak erakutsi duen bezala, talde terroristak ez zion Espainiako gobernuari erasotzen diktadura frankista bat zelako, espainiarra zelako baizik. Bere hilketak biderkatu egin ziren demokrazian zehar (Euskal Herriak inoiz ez bezalako autonomia eta askatasun maila lortu zuenean). ETAREN ideologia, nazionalista erradikala, fundamentalistatza eta totalitariotzat jo daiteke, geroago argudiatuko den bezala. Bere jardueraren balantzea tragikoa da: 850 hildako eta 2.600 zauritu baino gehiago, bahitu, estortzionatu edo mehatxatu zituztenak alde batera utzita (askok ihes egin behar izan zuten, eta beste batzuek bizkartzainekin bizi behar izan zuten).

TERRORISMO JIHADISTA

Terrorismo jihadistista 1985ean hasi zen Espainian, Madrilgo El Descanso jatetxean izandako atentatuarekin. 18 hildako eta 100 zauritu utzi zituen. Baina inflexio puntu tragikoa 2004ko martxoaren 11n Madrilgo aldiriko trenetan izandako atentatuak izan ziren, 192 hildako eta 2.000 zauritu eragin zituztenak. Azken atentatu jihadistak 2017ko abuztuaren 17an izan ziren Katalunian (Bartzelonan eta Cambriksen), non 16 pertsona erail zituzten.

“Jihadismoa” terminoa “Jihad” hitzetik dator, “Gerra santua” esan nahi duena, eta izen horren bidez ezagutzen dugu gaur egun terrorismoaren bidez agertoki politikoan sartzea erabaki duen islamismoa. Garrantzitsua da honako hauek bereiztea: musulmana, islamaren jarraitzailea; islamista (dagoeneko “islam politikoa” planteatzen duena) eta jihadistista, terrorismora daraman islamismo erradikalizatua. Islama, erlijio gisa (beste edozein bezala, kristautasuna edo judaismoa bezala), ez da ez bortitza ez intolerantea. Erlijio guztiak dituzte joera tolerantetarako eta intolerantetarako. Hain zuzen ere, fundamentalismo erlijiosoa deitzen zaio bertsiore erradikal, sektario eta baztertzaleenari. Jihadismoak gerra deklaratu die “fedegabeei”, eta edonoren heriotza eta suntsiketa justifikatzen du edonon hori lortzeko. «Gerra santu» bat da, eta fruituak «beste munduan» jasotzea eskaintzen du. Horrek are arriskutsuago bihurtzen du, terrorista martiri gisa hiltzeko gai baita, «beste mundu batean» sarituko dutela pentsatuz.

FUNDAMENTALISMOA, TOTALITARISMOA ETA TERRORISMOA

Garrantzitsua da azpimarratzea ideologia fundamentalisten eta metodo terroristen artean dagoen harremana. Horrek ez du esan nahi fundamentalismoak terrorismoan amaitzen duenik, baina bai jarraikortasun posible bat badagoela. Fundamentalismoa sinesmen batekin termino absolutuetan identifikatzea da. Besteak gure ikuspuntuarekin bat ez etortzeko aukera ukatzea esan nahi du.

Fundamentalismora, totalitarismora eta, azken batean, terrorismora daraman logika ulertzeko, interesgarria da Ekonomiako Nobel saridun den **Amartya K. Senen** *Identidad y violencia. La ilusión del destino* saiakera irakurtzea. Absolu-

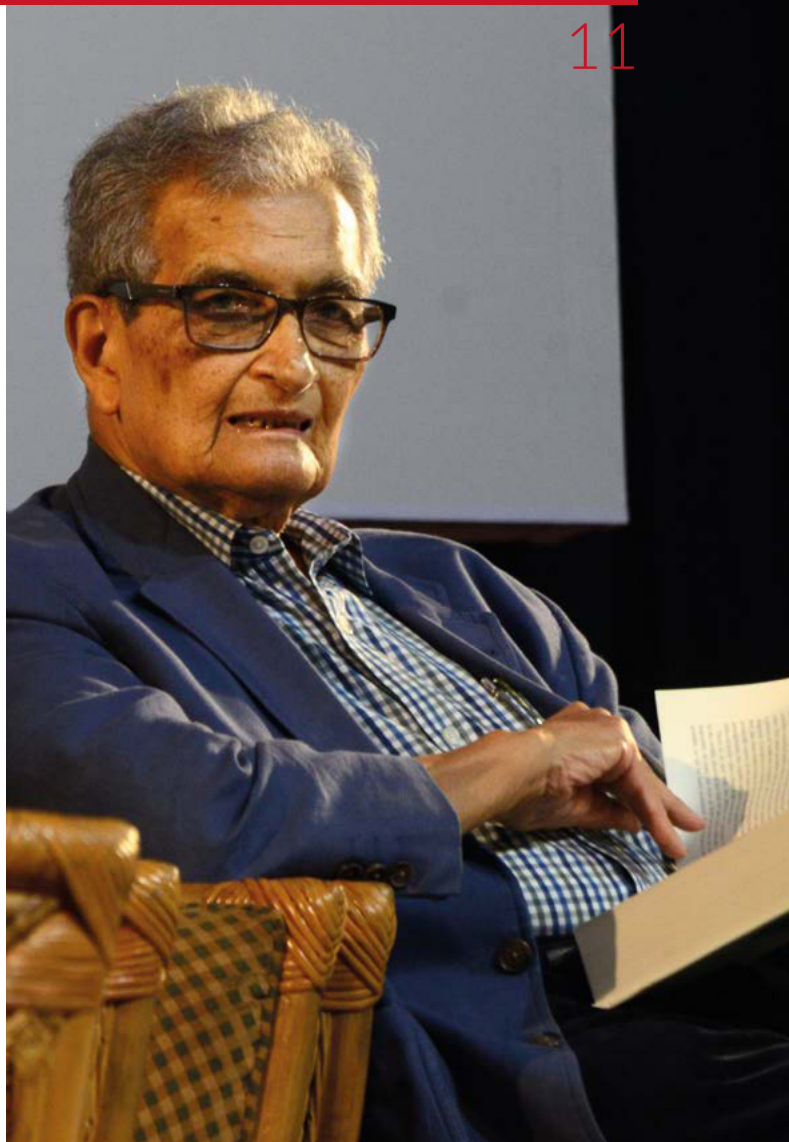

tura eramandako talde identitateen eraketa kritikatzan du liburuak. Erljio edo nazio batekoak bakarrik sentitzea, eta gainerakoak mespretxatzea. Horrek fundamentalismo sektariora garamatza, desberdinak arbuizatzea. Era berean, fundamentalismoak totalitarismora eta indarkeriara (eta azken finean, terrorismora) darama. Zer esan nahi du Senek nortasun partikularrez hitz egiten duenean? Kontuan izan behar da gizakiaz hitz egiten denean orokorra, partikularra eta banakakoa dena bereiz daitekeela. Unibertsala denona da, eta horren adierazpen ideologikoa kosmopolitismoa da, internazionalismoa, guztiok gizaki gisa batzen gaituena eta elkartasunerako eta anaitasunerako oinarria dena. Hori da beti pertsona baten «gizatasuna» deitu izan dena. Banakakoa denak ezberdin egiten gaitu. Azkenik, identitate partikularrak, taldearenak, identifikatzaera edo talde baten parte sentitzera garamatza. Identitate partikularrak askotarikoak dira, baina garrantzitsua da unibertsalak baino garrantzitsuagoak ez izatea (nork bere burua gizakitzat hartzea sexu, arraza, etnia, erlijio edo ideologia baten aurretik). Identitate horiek ere ezin dute indibidualtasuna, espiritu kritikoa edo desberdintasunen onarpena deuseztatu. Neurri batean, denok gara berdinak, eta denok gara desberdinak. Identitate partikularra absolutu bihurtzen denean, orokorra eta banakakoa dena ezabatzen dugu, identitate partikular guztiak identitate bakar batera murrizteaz gain. Hori da arrisksutsua.

Denok gara gauza asko, eta identitate asko ditugu (pertsonalak, ideologikoak, tokikoak, sexualak), baina fundamentalismoak egiten duena da geure burua horietako batekin erabat identifikatzea. Taldearen barruan besteengandik bereizten gaituena baliogabetzean disidenteak traidore bat bezala agertzen da. Eta taldetik kanpo daudenak etsai gisa agertzen dira ("lagun/etsaiaren" dialektika). Zentzu horretan, adibide bat: María Dolores González Catarain ETako buruzagi ohiaren hilketak ("Yoyes" ezizenez) bere kideen eskuetan, taldearen metodoak zalantzan jarri eta gizartean berriz txertatu nahi izan zuenean.

Fundamentalismo horrek izaera totalitarioa du, bere kideak kolektibo jakin baten ordezkari bakarrak bezala aurkezten direlako. ETaren kasuan, "Euskal Herriaren" ordezkari bakarrak balira bezala aurkezten ziren. Baina "Euskal Herri"tzat hartzen da soilik ETAk alde aurretik eraikitako kontakizunarekin identifikatzen den taldea, zeinaren arabera ez baita "euskalduna" Euskal Herrian bizi den oro, baizik eta abertzaleen kontakizunarekin eta proiektu politikoarekin identifikatzen dena. Bestalde, jihadistentzat erlijio islamiarrekoak dira errespetua merezi duten bakarrak.

Martín Alonso soziologo espainiarra (2004) *Universales del odio. Creencias, emociones y violencia* izeneko liburua du. Gorroto sentimendua diskurtso fanatikoen oinarrian

Amartya K. Sen. Sandip Saha, ZUMA Press

nola dagoen aztertzen du. Fanatismoa bata bestearen aurkako indarkeriara daraman ziurtasuna da, eta gorrotoak animatzen du beti. Gorrotoa oso emozio bizia da, edozein sentimendu errukigarri lurperatzeko gai dena. Fanatismoan beti dago norberarenaren gorazarre bat (lider batengan gorpuztu daiteke edo ez) eta arrotza den horren erabateko arbuioa. Terrorismo forma orenen atzean lagun/etsai dialektika sutsu bat dago, bestearen, arerio politikoaren aurka borrokatzea edo hura suntsitzera daramana.

Gauzak ikusteko modu horren ondorioz, gizabanakoak bere gizatasuna galtzen du (gizaki guztien multzora batzen duena), talde jakin batekin zentzurik tribalenean identifikatzeko. Haren aurka dagoen edonor etsaitzat hartzen da (edo traidoretzat) eta gorrotatua da.

Ordiziako (Gipuzkoa) plaza nagusia "Yoyes" ETako buruzagi ohi eraïldakoari egindako omenaldian, erakunde horrek berak erail eta gero (1986/10/18). Antonio Alonso, EFE, Archivo Municipal de Bilbao-Bilboko Udal Artxiboa.

JARDUERAK

Lehen jarduera saioaren hasieran sortzen da, etxean egin duten ariketatik abiatuta. Terrorismoa ulertu edo gaitzetsi besterik ez da egin behar? Ulertzea hura justifikatzeko urratsa bat al da?

Bigarren jarduera azken minutuetan egingo dute. Irakasleak atentatu terrorista baten adibideren bat bilatu eta komentatuko du.

3. SAIOA

ZERGATIK DA BEHARREZKOA

UNIBERTSALTASUN

MORALA?

Hirugarren saioa hasteko, terrorismoa partzialki edo osorik justifikatzen duten diskurtsoei buruz galdetuko zaie hainbat ikasleri. Diskurtso horiek kritikatzeko bi bide daude. Lehenengoa erlatibismoarena da, irteerarik gabeko kalezulo bate-ra daramana. Norberaren diskurtsoa terroristen diskurtsoarekin kontrajartzea da kontua. "Ni ez nago ados" esatea. Baina iritzi bat baino ez da. Irteerarik gabeko kalezuloa da, dena lehentasun subjektibo edo kulturalen kontua besterik ez baita. Beste bidea, hurrengo saioan aztertuko dutena, iruzurretan oinarritzen da.

Saio honetan erlatibismo moralaren kritika eta unibertsal-tasun morala oinarritzeko funtsezko printzipio batzuen behararen defentsa landuko dira. Terrorismoari erantzun egokia emateko irtenbide bakarra da. Kontua ez da txarra edo bidegabea dirudien: txarra eta bidegabea baita. Hori da jarrera moral egokia. Hau da, erlatibismo moral absolutuaren kontra argudiatuko da. Izan ere, enuntziatu moralak erabat erlatiboak badira eta lehentasun subjektiboen edo kultur koordinatuen mende badaude, orduan ez dago guztientzat baliozkoa den argudio etiko bat justifikatzeko modurik, hautapen subjektibo edo kultural gisa baino ez delako aurkezten. Saio honetan, ondo edo gaizki dagoena, bidezkoa edo bidegabea dena zehazteko irizpide intersubjektiboen beharra argudiatuko da.

SARRERA

Terrorista batek bere idealagatik hiltzea bidezkoa edo ona dela uste badu, ados ez egotea al da objektatu daitekeen gauza bakarra? Norbaitek holokaustoan juduak hil zituzten naziak justifikatzen baditu, haiek zuzena zela uste zutelako, esan dezakegu holokaustoa gaitzesten duenarena bezain iritzi errespetagarria dela? Justifika dezakegu ablazioa onargarria dela hura praktikatzen den kulturak onartzen badu?

Segur aski, maila intuitiboan ikusten da borraroen eta bik-timen artean desberdintasunak daudela, eta ezin dela bien artean baliokidetasunik ezarri. Ez soilik sentimendu moralen mailan, baita maila arrazionalen ere. Borreroen ordez bik-timak babestera garamatzen errukia beharrezko sentimendu moral bat da, sumindurarena bezalaxe, aurreko saioan planteatu den bezala. Baina garrantzitsua da printzipio unibertsal horiek zein irizpidetatik ezar daitezkeen argudiatu ahal izatea. Hasteko, ezin dira faktore erlijioso, metafisiko edo naturalistak onartu irizpide moralak oinarritzeko. Erlijiosoak bazter-tuta geratzen dira, komunitate erlijioso bateko kide direnei bakarrik eragiten dietelako.

Dakigunez, komunitate erlijioso asko daude, agnostikoak daude eta ateoak daude. Unibertsala bada, gizaki guztiek onartzeko modukoa izan behar du, eta ez du inolako sinesmenik eskatu behar. Oinarri metafisikorik ere ez dago. Gaur egun defendaezina da Ongiaren eta Gaizkiaren existentzia entitate absolutu gisa. "Iruzur naturalista" deiturikoa ere ez da onargarria, giza ekintzak berez onak edo txarrak direla

adierazten baitu. Horrek esan nahiko luke enuntziatu moral bat formulatzen denean, enuntziatu hori deskribatzailea dela, eta egiazkoa edo faltsua izango litzatekeela. Lehen ere azaldu dugu enuntziatu moralak aginduzkoak edo baloraziozkoak direla. Ez dute esaten zer diren giza egintzak, baizik eta zer izan beharko luketen gure printzipioen arabera.

Immanuel Kant, Johann Gottlieb Beckerrek margotua

PRINTZPIO MORAL UNIBERTSALETARAKO IRIZPIDEAK

Zein irizpidetik abiatuta ezar daitezke printzipio moral komun batzuk, irizpide moralak ezin badira subjektiboak izan, baina ezta objektiboak ere? Zer ez da subjektiboa eta objektiboa?: subjektuarterkoa dena. Hau da, akordio baten, negoziazio baten, argumentuzko elkarrizketara daraman subjektuen arteko adostasun baten emaitza. Garrantzitsua da agerian uztea elkarrizketa hori ez dela inoiz abstraktua, beti gertatzen dela garai historiko batean, esperientzia eta helburu jakin batzuekin.

Gizakiek, beren kultura edo lehentasun subjektiboak alde batera utzita, printzipio horiek zeintzuk diren adostu behar dute, eta argumentuzko elkarrizketaren emaitza baino ezin dira izan. Lehen esan bezala, gizakiak naturalak baino gehiago historikoak dira. Amaitu gabeko animaliak direlako, senez, hau da, arau naturalen bidez funtzionatzen ez dutenak, eta guztion elkarbizitzarako onak izango diren arau moral batzuk lortu behar direlako.

Jada XVIII. mendetik aurrera, kredotik askatutako Europa hartan, printzipio moral unibertsal horiek nondik etor daitezkeen planteatu zuten. Filosofo askok hausnartu zuten gai horretaz. Horien artean, **David Hume**, XVIII. mendeko filosofo eskoziarrak, oinarria sentimendu altruistetan aurkitu behar zela uste zuen. Ona eta txarra ez dira egitate naturalak, gauzak besterik gabe direlako edo ez direlako. Ez dira berez ez onak ez txarrak. Ez du uste logikatik ere ondoriozta daitekeenik, beti argudia bailiteke gauza bat ona dela eta txarra dela, hau da, bere kontrakoa. Sentimenduak geratzen dira orduan: besteek egiten duten horrek nola eragiten duen ikusita, zerbait ontzat (begikotasuna pizten du) edo txartzat (gaitzespena eragiten du) hartzen da. Beti ere sentimenduak desinteresatuak badira. Amari min egiten badiote, nire ama delako eragiten dit. Baina ezagutzen ez dudana emakume bati jotzen badiote eta horrek nigan eragina badu, hor badago sentimendu moral bat. Humek uste zuen sentimendu moral unibertsalak aurki genitzakeela desberdintasun kulturaletatik harago. Eztabaidagarria da, baina lehen urratsa da ontasunaren oinarria sentimendu altruistan eta gaiztakeriaren oinarria krudelkeriaren sentimenduan bilatzeko. David Humeren ildotik, mende bat geroago **John Stuart Millek** (1863), XIX. mendeko filosofo ingelesak, bi ekarpen interesgarri egin zizkion Humeren aurreko proposamenari. Alde batetik, arrazionaltasuna sartu zuen, zeinak moralaren helburuek zoriontasun orokorraren ildotik joan behar zutela planteatzen baitzuen. Egintza bat moralki baloratzeke, egintza horrek bestearentzat dituen ondorioak aztertu behar dira. Alde horretatik, bestearen zorionerako

baliagarritasunak markatzen zuen ekintzaren ontasuna. Bigarren ekarpenaren arabera, Humek gizakiaren berezkozat aipatzen zituen sentimendu altruista horiek hezkuntzak indartu beharreko zerbait ziren, garatze aldera.

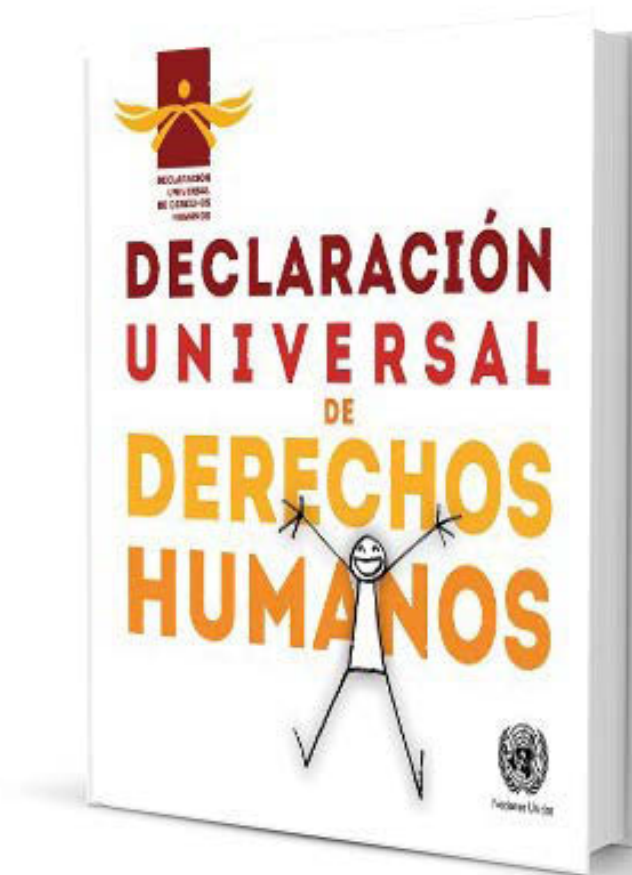
Baina **Immanuel Kant** (1783) filosofo alemaniarra izan zen, Humeren ondorengoa baina Millen aurrekoa, unibertsaltasun moral honetarako benetako oinarria formulatu zuena. Kant proiektu ilustratuaren defendatzailea zen, eta haren oinarria zen herritarrek beren kabuz pentsatu behar zutela eta tutoreengandik askatu behar zutela, erlijiosoak izan ala ez, haiek esaten baitzieten zer egin behar zuten eta zer ez. Kantentzat bakoitzak bere arauak bilatu behar zituen, bere bizi-aukerari eta bizi-ikaskuntzari lotuta. Hori zen berezitasuna, bakoitzak erabakitzen zuela. Arauen unibertsaltasuna ez dator orduan edukietatik. Kontua ez zen arau orokorrak ezartzea: "egin hau", "ez egin beste hori". Unibertsaltasuna jarduteko modutik zetorren. Hobeto ikusten dugun bezala jokatu behar dugu, baina beti besteari gauza bera egiteko tarte emanaz. Honetan, bere orokortasunean, oinarritzen zen unibertsaltasuna proposatzea da kontua. Nik ezin dut bestea nire helburuetarako erabili, ezin dut instrumentalizatu. Izan ere, hala egiten badut unibertsaltasuna hausten dut, besteak subjektu morala izateari uztea eragiten dut, nik erabiltzen dudana objektu bihurtzeko. Kantek gizakiaren duintasunaz hitz egiten du, hau da, bestea gu bezalako subjektu moralizat hartu behar dugula. Unibertsaltasun moral horren oinarria errespetua da, bestearen aitortza. Azken batean, bestearen duintasuna errespetatzea.

Karl O. Appel (1994) eta **Jürgen Habermas** (1984) filosofo garaikideak dira, eta diskurtsoaren eta komunikazio-ekintzaren etika bati buruz hitz eginez garatu dute planteamendu hori.

GIZA ESKUBIDEEN ALDARRIKAPEN UNIBERTSALA

Baina, historikoki, erreferentzia bat dugu, eta haren balio morala ezin dugu alde batera utzi, eta agertzen den tesuingurutik ulertu behar da. Bigarren Mundu Gerrako esperientzia lazgarriaren ondoren dokumentu bat egin zen, ia herrialde guztiek onartu zutena, Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala, gaur egun maila indibidual, politiko eta sozialean aplikatu behar diren printzipio moral unibertsal horien erreferentzia dena. Adierazpen horrek unibertsaltasun moralaren oinarritzko printzipioetan oinarritutako ideal arautzailea izateko balioa du. Oinarritzko ideia giza duintasunarena da. Eta ezarritako eskubideen barruan terrorismoak errespetatzen ez dituen asko daude, giza eskubideetatik hasita.

Askok diote: "Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala engainua da edo alferrikakoa da, ez baitira betetzen". Hau ez da argudiaketa egokia; adierazpen horrek gaintitu behar ditugun gauza txar edo bidegabeak ulertzeko aukera ematen digu. Gauzak nola joan behar duten adierazten duen Idealik ez bagenu, ezingo genuke esan ere egin gairik daudela edo bidegabeak direla. Garrantzitsuena terrorismoa borrokatu behar den zerbait dela ulertzea da, zuzenean txarra eta bidegabe gisa uler daitekeen zerbait.

Nazio Batuek argitaratutako Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsalaren edizio ilustratu baten azala.

JARDUERA

Azken ordu laurdenean unibertsaltasunari/erlatibismo moralari buruzko eztabaida egingo da ikasgelan.

4. SAIOA

ZERGATIK DA

TERRORISMOA NAHITAEZ

TXARRA ETA BIDEGABEA?

Saio honen helburua terrorismoaren aurkako argudiaketa etiko bat pentsatzea da. Arrazoizkoak eta sendoak diren printzipio moral unibertsaletatik abiatuta, ekintza terrorista beti txartzat eta bidegabetzat joko dugula erakusten duen argudiaketa bat garatuko da.

SARRERA

Terrorismoa nahitaez txarra eta bidegabea dela argudiatzeko subjektuarterko irizpide batzuk ezarri behar ditugu, ontasuna gaiztakeriatik eta justizia bidegabekeriarek bereizi ahal izateko. Hasteko, adieraz dezagun kontzeptu horiek gizarte eta kultura ezberdinetan aldi berean duten izaera unibertsala eta partikularra. Unibertsalak dira gizarte guztietan halako bereizketak asmatu diren neurrian. Baina gizakiak naturalak izateaz gain, gizarte zehatz bakoitzean kultura bat eraikitzen dugunez (hizkuntzatik hasita), oposizio horien esanahiak askotarikoak dira. Zalantzakoa da kultura eta gizarte guztietan dagoen gutxieneko komun batetik abiatuta unibertsaltasuna bilatu ahal izatea. Areago, gure historiarek ikasi egin behar da, eta, hortik abiatuta, subjektuen arteko akordio batzuetara iritsi, elkarrizketaren bidez.

Kwame Anthony Appiah (2012) jatorri afrikarreko filosofo britainiarrek bide egoki bat planteatu du gaiari heltzeko. Kultur aniztasuna onartzea, baina, aldi berean, bere burua munduko herritartzat dutenen tradizio kosmopolitan kokatzea. *Cosmopolitanismo. Ética en un mundo de extraños* bere liburuan, hain zuzen ere, unibertsaltasun moralak balio kulturaletatik eta lehentasun subjektibetatik kanpo dagoen zerbait izan behar duela defendatzen du, eta denoi ahalik eta askatasun handienarekin bizitza duina izateko aukera ematen digun horretan oinarritu behar duela.

ARGUDIAKETA ETIKOA: TERRORISMOA NAHITAEZ DA TXARRA ETA BIDEGABEA

Ez dago egitate moralik, zentzu objektiboan Ongia eta Gaizkia ez baitira existitzen. Egintzak onak edo txarrak dira printzipio batzuei dagokienez. Badira, ordea, giza egoera hobeak edo okerragoak, eta haientzat beste termino batzuk ere asmatu ditugu, beste unitate batzuetan tratatuak: zoriontasuna eta zorigaitza. Nolanahi ere, zoriontasuna, nekez defini daitekeena, asebetetzearekin, pozarekin eta plazerarekin zentzu zabalenean erlazionatutako Ideal bati lotuko diogu; aitzitik, zorigaitza eta asegabetasuna, tristurarekin, minarekin. Zoriona sortzen duena ona da, eta zorigaitza sortzen duena txarra. Arestian aipatu dugun John Stuart Millen arabera, moralaren oinarriko printzipioak eta printzipio unibertsalak dira zoriontasun kolektiboari lagundu behar diotenak. Beraz, ona izango da zoriontasun orokorrari lagunduko diona, eta txarra, berriz, zorigaitz kolektiboari lagunduko diona. Millek azaltzen zuen ezin dela zoriona askatasunetik bereizi. Eta lehenago ere aipatu dugun Immanuel Kantek zioen ezin dugula duintasuna ahaztu zorionaz hitz egitean. Giza zoriona askatasunarekin eta duintasunarekin lotuta dago.

Terrorismoaren aurkako lehen argudioa, aurreko saio batean esan genuen bezala, Kantek eman zuen. Hala egiten du esaten duenean printzipio kontu batengatik gizakiaren duintasunetik abiatu behar dugula, gizaki bakoitzaren baliotik, inor ezin dela izan objektu bat, bestearen helburuetarako tresna bat. Denok gara subjektu moralak, denok gara helburuak, ez dago besteak erabiltzea ahalbidetzen digun ustezko kausarik. Ezin gara inoiz moralki helburu izan, ustez bidezkoa den xede bat lortzeko baliabide. Hori da unibertsaltasun moralaren oinarria.

Bigarren argudioa Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsalean aurkitzen dugu: bizitzeko eskubidea, nagusiki. Nola justifika dezakegu inori eskubide hori kentzea? Bizitzeko eskubidea da gainerako guztiak justifikatzeko oinarria.

Hirugarren argudioa helburuek bitartekoekiko duten mendekotasunean oinarritzen da. Bitartekoak, **Albert Camus** (1949) zioen bezala, helburuak direlako. "Helburuak bitartekoak justifikatzen ditu" dioen baieztapen ospetsuaren aurka esaten zuen. Ezin ditugu bitartekoak eta helburuak bereizi, jadanik haiek baliaezin bihurtzen dituzten bitartekoak daudelako. Albert Camus kolono frantziar baten semea zen, eta Aljeriako terrorismoari aurre egin zion, Aljeriako frantziar domeinuaren irtenbide faltsua zelakoan. *Zintzoak* antzezlanean erakutsi zuen hori. Bere garaiko intelektual frantses ezkertiar gehienek aurka egin zuen, okupatzaile frantsesaren aurka Aljeriako terrorismoa justifikatzen baitzuten.

Terrorismoa izua sortzen duen ekintza multzo bat da; suntsituz, hilez, min eginez, beldurrezko egoera sozial bat eraginez, agerikoa dirudi eragiten duen gauza bakarra mina, zorigaitza, tristura dela.

Ez dago gaitz hori justifika dezakeen idealik; izan ere, terroristen idealak, definizioz, beren burua Kausa baten eramailletzat jotzen duten fanatikoek taldeari baino ez dio onurarik ekartzen. Kausa hori giza zoriontasunaren gainetik dago, eta fanatiko horiek bakarrik sinesten dute hartan. Terrorismoa txarra eta bidegabeta da, pertsonen duintasunari, bizitzari eta zoriontasunari erasotzen dien borondatezko giza ekintza delako.

BIKTIMAREN IRUDIA

XX. mendeko filosofo batek, **Judith Shklar** (1990), gizakiei sufrimendua eragiten ziena (kausa naturaletatik aparte, zahartzaroa kasu) zorigaitza edo bidegabekeria izan daitekeela aipatzen zuen. Lurrikara bat zoritxar bat da, atentatu bat bidegabekeria bat da. Filosofoak dienez, gizakiak bidegabekeriaren aurrean erreakzionatzen du, baita justizia zer den argi izan gabe edo azaltzeko gai izan gabe ere. Mill aipatzen du (jada hitz egin dugu hartaz) zenbait gauza bidegabetzat joko lituzketen erreakzio unibertsalak agerian uzteko: legeen urraketa, promesen haustura, partzialtasuna, merezimenduen aintzatespenik eza, delituen zigo-

rrik eza, bidezko aldarrikapenen arbuioa. Dena da eztabai-dagarria, noski. Baina pertsona bati, une desegokian leku desegokian egoteagatik, bizitza kentzea edo ezgaitu bihurtzea... Beste batzuei pertsona maitatu baten presentzia kentzea, norbaitek, bere nahierara, atentatu terrorista bat egitea erabakitzen duelako, bidegabekeria ekintza erradikala da. Zorigaitzak saihestezinak dira; bidegabekeriak, al-diz, saihegarriak. Hala dira, haien arrazoia erabakia hartu duen subjektu baten borondatezko ekintza kontziente bat delako, ondorioak jakinda, hau da, bestearen suntsipena eta hari afektiboki lotuta zeuden guztien mina.

Bidegabeko egintzan beti dago jasotako kaltea merezi ez duen biktima bat. Eta egintzaren errudun-erantzule bat ere bada, min hori eragin duena, gehienetan konponezina eta tragikoa. Azken batean, terrorismoa beti da txarra eta bidegabea, beti eragiten dituelako biktimak, eta biktima horiei ez zaie errespetatzen gizaki gisa duten duintasuna eta es-

kubide oinarrizkoena, bizitzeko eskubidea, alegia. Gainera, errugabeak dira, terroristek salatzen dutenaren gainean inolako erantzukizunik ez dutelako.

GAIZKIAREN BANALIZAZIOA ETA ONARTUTAKO GAIZKIA

Hannah Arendt (1963) kontzeptu garrantzitsu bat sortu zuen, "gaizkiaren banalizazioa". Filosofo judu alemaniar honek Eichmann naziari egindako epaiketaz geroztik sortu zuen esamoldea. Eichammenek milaka judu eraman zituen gas ganberetara, eta ez zuen haiekiko inolako gorrotorik adierazi. "Aginduak betetzen nituen", besterik ez. Horren ondorioa izan zen ekintzarik txarrenak modu erabat hotzean gauzatu daitezkeela, inolako erantzukizun moralik onartu gabe. Horrek, jakina, ez dizu erantzukizuna kentzen.

Aurelio Arteta (2009), Euskal Herriko Unibertsitateko Filosofia Moraleko katedradunak, beste nozio garrantzitsu bat formulatu zuen, "onartutako gaizkia"rena. Ikusle axolagabearen ardura da. Egindako gaizkiaren (terroristarena) eta jasandako gaizkiaren (biktimarena) artean dago hura saihesteko ezer egiten ez duen konplizeren baten onartutako gaizkia. Euskal gizartearen zati batek ETaren terrorismoaren aurrean egin zuena aztertzen du Artetak. Interesgarria litzateke ikasleak Fernando Arambururen *Patria* liburua irakurtzera animatzea.

Hannah Arendt. *American Memory*

TERRORISMOAREN IRUZURRA

Lehen azaldu dugun bezala, terrorismoaren ezaugarrietako bat da ez dela nihilista, helburu bat bilatzen duela eta justifikazio bat asmatzen duela. Gainera, terroristak heroi edo martiri mailara igotzen du bere burua. Eta ez berak bakarrik, jarraitzaileen zirkuluak baizik. Garrantzitsua da, sumindurarekin batera (ezinbesteko sentimendu morala baita, bestalde), fenomeno terroristara daraman prozesua ulertzeko gai izatea: lehen esan dugun bezala, ulertzea ez da justifikatzea. Baina terrorismoak bere praktika kriminala justifikatzeko erabiltzen dituen iruzurrak desmuntatzen jakin behar dugu ere. Garrantzitsua da, terrorismoari argudiaketa kontrajartzen badiogu, sentimenduak ez (sumindura), baizik eta, batez ere, arrazoia, arrazionaltasuna, erabili behar dugulako. Terroristen diskurtso legitimatzailea beti da faltsua, baina iruzur bat ontzat aurkezten den argudio txar bat da. Horretarako, hura desmuntatzen jakin behar dugu.

Hasteko, terrorista batek askotan hartzen du "alboko" kaltetzat berak egindako kaltea. Hau da, eragindako sufrimendua berez txarra dela onartzen du, baina, era berean, saihestezina dela uste du: gogora dezagun ETaren zinismoa, "sufrimenduaren sozializazioaz" hitz egiten zuenean. Ekintza terroristaren xedeak ez du inoiz justifikatzen eragindako kaltea.

Saia gaitezen zehazten terroristek erabiltzen dituzten iruzur motak:

PRINTZIPIO-ESKAERAREN IRUZURRA

Terrorismoaren oinarritzko iruzurra beti da "printzipio eskaera"rena. Hasieratik eta argudiaketa gabe onartu behar dira haiek dogmatizatzen dituzten baieztapenak. Zeintzuk dira baieztapen horiek? Funtsean, eurak direla onak, euren gerra bidezkoa dela, eurek erasotzen dituzten horiek direla bizi duten bidegabekeriaren eragileak.

BIKTIMAK ERRUDUNTZAT JOTZEKO IRUZURRA

Biktimei egozten zaie errua "sistemaren zati" izateagatik. "Denok gara errudunak", izango litzateke kontsigna; edo ETak asmatutakoa: "sufrimendua sozializatu behar da".

DISTANTZIAKIDETASUNAREN IRUZURRA

Terrorismoak bere ekintzen erruduntzat hartzen ditu ustez haiek eragiten dituztenak: «Espainia», «Mendebaldeko zibilizazioa», «Sistema», «Kapitalismoa», eta abar.

JARDUERA

Banakako iruzkin bat eta gogoeta pertsonal bat izango da jarduera, honako esaldi hauetatik abiatuta:

"Gizaki bat hiltzea ez da doktrina bat defendatzea, gizaki bat hiltzea da"

(Sebastián Castellio, 1553).

"Indarkeria zilegi izan daiteke hura justifikatzen duen ideal batengatik erabiltzen denean"

(José Antonio Primo de Rivera, 1933).

Sebastián Castellio. Wikipedia

5. SAIOA

NOLA KONTRAJAR

DIEZAIKEGU

ARGUDIAKETA

TERRORISMOARI?

SARRERA

Aurretik azaldu dugu zer den argudiaketa etiko bat. Etika diskurtsiboan eta komunikatiboan oinarritu behar da beti, hau da, argudiaketan eta elkarrizketan. Terrorismoa ekintza bortitza da, aurkaria suntsitu arte baztertzen duena. Orduan, irrazionaltasun fanatikoari arrazionaltasun diskurtsiboa eta komunikatiboa kontrajarriko dizkiogu. Aurkaria baztertu ordez, hura aitortzea; sektarismoaren ordez, bestearenganako irekitasuna. Gorrotoaren ordez, gizatasuna.

ZUZENBIDEZKO ESTATUA

Zuzenbidezko estatua herritar guztien eskubideen berdintasuna bermatzea helburu duen estatua da. Halabeharrez demokratikoa den estatua (askatasun politikoak, hauteskundeak.) eta botere betearazle, legegile eta judizialen arteko bereizketa dagoen estatua. Oinarrizko baldintza horiek ematen ez badira, ez dago Zuzenbidezko estaturik. Gaian sakontzeko, liburu ona da Elias Díazena (2010).

Guztiok ditugun eskubide horiek zeintzuk diren da, hain zuzen ere, argudiatu behar dena. Gaur egun, esan dezakegu Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala dela subjektuen arteko bidetik heldu garen erreferentzia ideala. Unibertsaltasunean dago gakoa. Nazionalitate bat duen edozein gizabanakok ditu legeak bermatzen dituzten eskubideak. Ez zaio inolako ezau-garririk eskatzen: ez sexuari dagokionez, ez azal koloreari dagokionez, ez maila sozialari dagokionez, ez kulturari dagokionez. Azken puntu hori garrantzitsua da, estatua ez baita identitate etniko, ideologiko edo erlijioso batekin identifikatzen.

Hori da, beraz, argudiaketarako esparru politikoa. Denok gara Zuzenbidezko estatu bateko kide, lurralde bateko kide garelako, besterik gabe. "Kide" izate horrek nazionalitatea aitortzea baino ez dakar. Konpondu beharreko arazo asko planteatzen dira: errefuxiatuak, "paperik gabekoak" eta abar, eskubideak unibertsalak direla esaten baita, baina, aldi berean, mundu guztiak ez du nazionalitatea.

Terrorismoari emandako erantzun egoki gisa aurkezten den iruzur bati aurre egin behar diogu:

Falacia ad populum: haren izenean herri-borondatea dela diote, eta terrorismoen aurka esku gogorragoa eskatzen

dutenen sumindurazko egoera emozionalean bermatuta, batzuek Zuzenbidezko estatuan ez eta indarkerian oinarritutako erantzuna eskatzen dute: neurri diskriminatzaileak, heriotza-zigorraren ezarpena, legez kanpoko errepresio moduak, etab. Adibidez, eskuin muturreko talde populistek iruzur hori erabiltzen dute.

Argudiaketa etikoak Kantek formulatutako agindu morala izan behar du oinarri. Hala aitortzen du etika diskurtsiboak. Elkarrizketa baino ezin da egon, hau da, besteari entzutea dakarren argudiaketa partekatua, bestearekiko errespetua baldin badago, subjektutat, berdintzat hartzen badugu.

JARDUERA

Azken ordu laurdenean argudiaketa terrorismoari emandako erantzuna izan ote daitekeen eztabaidatuko dute. Ikasleei jakinaraziko zaie azken klasean gaiaren inguruko banakako hitzaldi bat egingo dutela.

6. SAIOA

AZKEN

GOGOETA

300 eraildako baino gehiago (horien artean bi espainiar) utzi zituzten Sri Lankako atentatu jihadisten biktimen senitartekoak hilobien aurrean otoitz egiten eta hildakoak omentzen (2019/04/28). M. A. Pushpa Kumara, EFE.

Azken saio horretan ikasleek gaiari buruzko idatzizko hitzaldi bat egin beharko dute: "Argudiaketa terrorismoari erantzun gisa". Hitzaldi bat nola egin behar den berrikusiko da labur-labur: galdera argi eta garbi formulatu, argudioaren gorputza landu eta ondorio batera koherentziaz iritsi.

Ikasleek unitate didaktikoaren dosierra kontsulta dezakete, eta, ondoren, irakasleari emango diote, hitzaldiarekin batera. Ordu erdiko denbora izango dute.

Ondoren, autoebaluzioko eta jardueraren ebaluzioko ariketa bat emango zaie.

Galderak:

Uste duzu unitate didaktikoa ondo txertatzen dela ikasturtean zehar filosofiaren arloan garatu duzun horretan?

Argitu al dizu terrorismoaren fenomenoari lotutako problematika etikoaren ulermena?

Zure ustez, nolabait eraldatu al du zure jarrera gaiaren aurrean?

Bost klase horien dinamikan ekarpenen bat egin duzula uste duzu?

Baduzu iradokizunik unitate didaktikorako?

Unitatea amaitzeko, bi liburu gomendatzen dira. Lehenengoa kontzientziak intolerantziaren aurka duen borrokari buruzko saiakera bat da, **Stefan Zweig** (1936) austriar idazle handiak horren ondo deskribatu zuena *Castellio contra Calvinon*. 1936an idatzi zuen liburua, Alemanian nazismoaren goraldia bete-betean zegoenean. Egileak XVII. mendera egiten du atzera, Sebastian Castellio humanistak Calvinori aurre nola egin zion erakusteko. Calvinok botere erlijioso eta politikoa itzela zuen, eta Miguel Serveten aurkako heriotza-zigorra babestu zuen, azken honen ideia erlijiosoak zirela eta. Castellio intolerantziaren salaketan arriskatzeko gai izan zen. Intolerantzia horrek, terroristak bezala, disidentea hiltzeko eskubidea duela uste du.

Bigarren liburua beste saiakera bat da, *El miedo a la libertad*, **Erich Fromm** (1941) idatzia, zeinak, Zweigek bezala, nazismoa hazi zen atmosfera bizi izan zuen. Idatziak tolerantziarik eza salatzen du askatasunarekiko beldur kolektiboa dagoenean agertzen den autoritarismoaren ondorio gisa.

UNITATE

DIDAKTIKOAREN

MATERIALAK LANTZEKO

ORIENTABIDEAK

GAIA

Filosofia, Batxilergoko lehen mailako derrigorrezko irakask-
gaia.

CURRICULUM OFIZIALAREKIKO LOTURA

Unitate didaktiko honetako edukiak berariaz lotuta daude Arrazionaltasun praktikoari buruzko Curriculumeko 8. blokeko edukietako batzuekin, Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzako eta Batxilergoko oinarrizko curriculuma ezartzen duen (2015eko urtarrilaren 3ko BOE) abenduaren 26ko 1105/2014 Errege Dekretuak markatzen duen bezala.

Honako hauek dira adierazitako edukiak:

Erretorika, argudiaketa eta logika: komunikazioa filosofiatik abiatuta.

Komunikazioaren garrantzia eta hizkuntzarekin, egiarekin eta errealitatearekin duen lotura.

Argudiaketa: elkarrizketaren eta argudio-
frogaketaren arauak eta tresnak.

Zalantzan jartzeko prozesuak eta helburuak
zehaztearen garrantzia.

Elkarrizketaren eta proiektuen, helburuen eta
baliabideen argudiozko defentsaren garrantzia.

Etikak proiektu politiko baten balorazioa ezartzeko
duen garrantzia. Arrazoi kritikoa, giza ekintza
arautzen duen aldetik.

Etika. Giza moralaren teoria nagusiak.

Etika ekintza moralari buruzko hausnarketa gisa.

Etika, ekintza moralaren oinarrizko printzipio
unibertsal batzuen ezarpen gisa.

Zuzenbidezko estatuaren justifikazioa.

HELBURUAK

Lehenengo helburua ikasleek irizpide moral batzuk izatea da, bestearen duintasunaren aintzatespenean eta errespetuan oinarrituta. Bigarrena, uler dezatela irizpide moral horietatik ezin direla inoiz justifikatu ekintza terroristak, beti txarrak eta bidegabeak direla pentsatu behar dugula. Hirugarrena, etika diskurtsiboa, argudiaketan eta elkarrizketan oinarritua, terrorismoaren aurkako arma bakarra dela, eta azken hau intolerantziaren eta sektarismoaren muturreko ondorioa besterik ez dela.

HELBURU OROKORRA	HELBURU ESPEZIFIKOAK
<p>Terrorismoaren aurka argudiatzeko irizpide morala trebatzea.</p>	<p>Erlatibismo morala kritikatzeko.</p> <p>Unibertsaltasun moralerako oinarritzko printzipio moral batzuk defendatzea.</p> <p>Oinarritzko printzipio moral horiek eskubideen berdintasunean eta bestearen duintasunarekiko errespetuan oinarritzen direla ulertzea.</p> <p>Zuzenbidezko estatua unibertsaltasun moralaren eskubide berdintasuna berma dezakeen esparru politiko bakarra dela onartzea.</p> <p>Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsalaren balio historikoa.</p>
<p>Terrorismoaren aurkako argudiaketa etiko bat egiteko gai izatea.</p>	<p>Argudiaketa etikoa zer den ulertzea.</p> <p>Terrorismoa zer den eta haren arrazoiak zeintzuk diren ulertzea. Hura justifikatu nahi duen gorrotoaren eta iruzurraren unibertsalak salatzea.</p> <p>Terrorismoaren banalizazioa eta onartutako gaizkiaren konplizitatea salatzea.</p>
<p>Argudiaketaren etika diskurtsiboa terrorismoaren alternatiba bakarra dela ulertzea.</p>	<p>Ulertzea bestearen duintasuna, argudiaketa eta elkarrizketa errespetatuz soilik konpon ditzakegula gatazka sozialak.</p> <p>Terrorismoari bere baliabideekin berekin aurre egin nahi dion iruzurra salatzea.</p>

EDUKIAK

Helburuen aurreko atalean ezarritako helburuetan oinarrituta, honako eduki hauek aipatuko ditugu:

Gizakia animalia sinboliko gisa.

Diskurtso informatiboa eta argumentuzko diskurtsoa.

Argudiaketa axiologikoa eta argudiaketa etikoa.

Erlatibismo eta unibertsaltasun morala.

Bestearen duintasunaren aintzatespenean eta errespetuan oinarritutako funtsezko printzipio moralek zehaztutako irizpide moral baten beharra.

Zuzenbidezko estatuaren beharra, eskubide berdintasunaren eta bestearen duintasunaren errespetuaren berme gisa.

Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsalaren balio historikoa.

Terrorismoa. Definizioa. ETAren terrorismoa eta terrorismo jihadistak. Kausa ideologikoak.

Gorrotaren unibertsalak salatzea, indarkeriaren banalizazioa eta onartutako gaizkia.

Ekintza terrorista nahitaez txarra eta bidegabea zergatik den argudiatzea. Biktimaren irudia.

Terrorismoa justifikatu nahi duen iruzurraren eta haren armekin borrokatu nahi duen iruzurraren salaketa.

Elkarrizketan oinarritutako etika diskurtsibo baten beharra.

Argudiaketa eta elkarrizketa indarkeria terroristaren alternatiba gisa.

Terrorismoaren aurkako alternatiba bortitza justifikatu nahi duen iruzurraren salaketa.

ORIENTABIDE METODOLOGIKOAK

Planteatutako helburuak lortzeko, beharrezkoa da ikasleak saioen garapenean inplikatzera. Parte-hartze aktiboa sortu behar dugu, eta kritika egiteko kontzeptu eta argudio egokiak barneratu. Baina, aldi berean, ikaslearen dinamika ulerkerria errespetatu behar dugu. Hori da oreka zaila. Hausnarketa indibiduala, taldeko eztabaida eta gaiari buruzko hitzaldi bat egiteko gaitasuna bultzatuko ditugu.

LEHEN ARDATZA

Kontzeptuen erabileran argitasuna eta zorroztasuna bermatzeko lan egitea. Erabilitako kontzeptuak definitzea eta maila enpirikoan eraginkorrak direla egiaztatzea izango dira bitartekoak.

BIGARREN ARDATZA

Bestearen duintasunaren aintzatespenean eta errespetuan oinarritutako irizpide etikoak barneratzeko gai izan daitezkeen lan egitea.

HIRUGARREN ARDATZA

Elkarrizketarako gai izan daitezkeen lan egitea, hau da, bestearekin entzun eta, aldi berean, norberak pentsatzen duena argudiatzeko gai izan daitezkeen. Gai izan daitezela emozioetatik (sumindura barne) aldentzeko, hainbeste inpaktu emozional eragiten duen gai bati buruz, terrorismoa kasu, hausnartu eta eztabaidatu ahal izateko. Jarrera asertiboa, ez inhibitua eta ez oldarkorra izan dezatela eztabaidan.

LAUGARREN ARDATZA

Ondorio argietara iristea eragozten digun erlatibismoa saihesteko lan egitea, ezer ez ondorioztatzerara eta guztia justifikatzerara garamatzana.

Horiek izango dira gure irakaskuntza-jardueran egituratu behar duten lau ardatzak, eta giro jakin bat ahalbidetuko dute, ikasleek terrorismoaren gaia ulertu eta eztabaidatzeko eta haren gaiztakeriari eta bidegabekeriari buruzko ondorio argi eta irmo batera iristeko.

SAIOEN EGITURA METODOLOGIKOA

Filosofiak, lantzen duen problematika edozein dela ere, dinamika metodologiko espezifiko bat dakar berarekin. Abiapuntutzat hartu behar dugu jakintza kritikoa eta arauemailea dela, eta ez jakintza positiboa. Horrek esan nahi du irakasleak ez duela funtzio nagusitzat ezagutzak transmititzea, baizik eta gaiak problematizatzea, kontzeptuak argitzea eta pentsatzeko metodo logiko bat irakastea. Alderdi arauemaileari dagokionez, arrazionaltasun praktikotik egin behar da proposamena. Terrorismoa bezalako gai delikatu batean ere, arazoari buruzko erantzun itxiak saihestu behar ditugu. Ikasleak orientatu eta etika diskurtsibo mota baterantz bideratu behar ditugu, Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsalean islatzen diren edukiak izango dituen. Baina, betiere, galdera eta hausnarketa berrietara irekitako espiritu batekin. Elkarrizketarako jarrera irekiarekin, gure irizpidea eten gabe bestearen logika ulertzeko gai izan gaitezen. Baina ulertarazi behar diegu bestearen logika (eta norberarena) baztertzaila ez denean bakarrik entzun eta errespetatu behar dela. Denak ez duela balio, azken batean.

Lehen bost saioen egitura metodologikoa antzeko eskema bati jarraituz mugituko da beti:

GALDERA

Beti galdera batetik abiatzen gara, bilkura bakoitzean desberdina dena: lehenengo saioan zer den argudiaketa etiko bat; bigarrenean zer den terrorismoa; hirugarrenean zer den unibertsaltasun morala; laugarrenean zer den ekintza terroristaren gaiztakeria eta bidegabekeria; bosgarrenean argudiaketa terrorismoari erantzun egokia ematea ote den. Funtsezkoa da ikasleek galderak barneratzea, eurenak egitea, egonezina sortzea.

ARGUDIAKETA

Hemendik aurrera, irakasleak zuzendutako argudiaketari buruzko talde lana egin daiteke.

ONDORIOA

Ondorio batekin amaitu behar dugu (behin-behinekoa, filosofian beti gertatzen den bezala), taldeak hurrengo galderarantz aurrera egiteko aukera izan dezan. Hainbeste aldiz errepikatu den bezala, filosofian argudiaketa ondorioa baino garrantzitsua da. Nahiz eta, jakina, argudiaketaren eta terrorismoaren gaian, ikasleak erantzun bat lortzera bideratu nahi ditugun, garrantzitsua da hori beren hausnarketaren emaitza izatea, eta ez onartzen duten zerbaiten emaitza, hala dela esaten zaielako.

Azken saioa ezberdina da:

HITZALDIA

Kontua da ikasle bakoitza gai izatea unitate didaktiko osoan landu denaren gaineko solasaldi pertsonala, idatzizkoa, egiteko.

OHAR OROKORRAK

Taldeko eztabaidak erakutsiko digu nola bereganatzen duten ikaskuntza-prozesu osoa. Zentzu horretan, garrantzitsua da adieraztea hitzartutako bost saioek dinamika ideal bati erantzuten diotela, eta dinamika horrek filosofiako gai bat amaitzen ari diren ikasle heldu samarrak eskatzen dituela. Hala ez bada, prozesua atzeratu egingo litzateke, eta saio gehiago eskaini beharko genizkioke aurreikusitako helburua bete nahi badugu.

IKASLEAREN BANAKAKO EBALUAZIOA ETA JARRAIPENA

Banakako ebaluazioari dagokionez, ikasgelan hartutako apunteekin eta egindako ariketekin jasoko dugun dossierrean islatuta geratuko da, baina, batez ere, gaiari buruzko amaierako eta idatzizko hitzaldian. Baita taldeko eztabaidetan izandako ahozko esku-hartzeetan ere.

Unitatea ikaskuntza emaitza egoki batekin itxi ahal izateko, garrantzitsua da irakasleak dosierrak eta idatzizko hitzaldia era guztietako iruzkin eta ñabardura argigarriekin itzultzea. Kasu batzuetan, komenigarria edo are beharrezkoa izan daiteke irakasleak ikaslearekin azken elkarrizketa bat izatea, gaiari buruz nahaste edo jarrera ageriro oker gisa agertzen diren kontuak argi uzteko.

EDUKIARI BURUZKO JARDUERA ZEHATZAK SORTZEKO ZENBAIT PROPOSAMEN

Proposamenaren helburua da gela ikerketa filosofikorako leku bihurtzea, bai zentzu kritikoan bai arauemailean. Kontua ez da doktrinatzeko. Kontua da irakasleak hausnarketa eta eztabaida erraztea. Argi dago, bestalde, aurrekoarekin orekan, irakasleak ondorio jakin batera iristea bilatzen duela, hots, unitate didaktikoak planteatzen duen horretara baino ez: "Argudiaketa terrorismoari erantzun gisa".

Honako hauek dira proposamenak:

IKASLEEN IRITZITIK ABIATZEA

Galderari lotutako ikerketan sakontzen hasi aurretik, ikasleak animatu behar ditugu alde aurreko definizio bat idatz dezaten, ikasgelara ekartzen duten iritziaren arabera. Izan ere, gai horri buruz ikasle bakoitzak aurreiritziak eta aurreiritziak ditu bere irudimenean.

ZER IRITZI EMAN AZALTZEA EZ DA ARGUDIATZEA

Gaia Sokratesek zioenetik abiatuz sartzea, honako hau zioenean: jakintzarako oztopo nagusia ez da ezjakintasuna, baizik eta jakintza ez den ustezko jakintza. Ustezko jakintza hori argudiatu gabeko iritzia da. Argudiorik eman gabe iritzia emateak gai edo arazo bati buruzko balorazio subjektiboa azaltzea esan nahi du, arrazoitzeko aukerarik gabe. Argudiatzeak gure balorazioa bateratzea esan nahi du, arrazoietan oinarrituta. Orduan, intersubjektiboan, elkarrizketan eta akordioa lortzeko aukeran sartuko gara. Lehenengo erantzun horiek zalantzan jarri ondoren, ezjakintasunetik abiatuta egingo dugu galdera berriro. Ondorio batera iristeko tresnen kutxa izango diren kontzeptuak azalduko ditugu.

EZTABAIDA BULTZATZEA

Filosofia klasearen bide nagusia eztabaida da, aurrera egiten duguna bateratzea. Batzuetan, aurretiko jarduera gisa planteatu dezakegu talde txikietan eztabaidatzea.

HITZALDIAK BULTZATZEA

Hitzaldiak eztabaida osatzen du funtsezko elementu gisa. Gogoratu hitzaldiaren oinarritzko hiru elementuak. Lehenik eta behin, hasierako galdera, ahalik eta modu zehatz eta ñabartuenean formulatua. Bigarrenik, zer den, berez, funtsezko gorputza: agerpen ordenatua, hari gidari argi bati jarraiki, eta, hirugarrenik, azken ondorioa.

SAIO DIDAKTIKOEEN BARNE-EGITURA

Saio didaktiko guztien helburua da ikasleek etikoki argudiatzen ikastea eta terrorismoari argudiaketa kontrajartzen jakitea. Beraz, argudiatzeko gaitasuna bultzatu behar da, ahoz zein idatziz. Saio guztietan, azkenekoan izan ezik, metodo sokratikoa erabiliko dugu jatorrizko zentzuan.

ARGUDIAKETA IKASTEKO METODO SOKRATIKOA

Galdetzean datza, gaiari buruzko ezjakintasuna agerian jartzean, iritziaren eta argudioaren arteko desberdintasunetik abiatuta. Aztergai dugun gaiari buruz, ikasleek, seguru asko, iritziak dituzte. Irudietan, emozioetan, gorrotatutako gauzetan, presakako pentsamenduetan... oinarrituta daude; hau da, beti aurrekontzeptuetan eta aurreiritzietan oinarrituta. Iritziak eta haien elementu interesgarrienak jaso ondoren, garrantzitsua da ulertzea iritziak ez direla batere sendoak haien arrazoitzen jakin arte. Gaiari buruzko ezjakintasuna onartzeko unea da. Ez dakigu, kontzeptu argi eta zorrotzak eta modu logiko batean egituratutako arrazoiak falta zaizkigulako.

EZTABAIDAN AHOZ ARGUDIATZEKO GAITASUNA SUSTATZEA

Orain, ahoz argudiatzeko gaitasuna sustatzen hasiko gara, hau da, eztabaida batean behar bezala parte hartzea. Irakasleak hemen bideratu egin behar du, baina ez manipulatu. Garrantzitsua da desberdintasuna ulertzea eta aplikatzea. Horretarako, eztabaida kudeatzen jakin behar du. Ez manipulatzeko ez du esan nahi inpartziala izatea. Irakaslea partziala da, unitate didaktikoa bera bezala; terrorismoaren aurkako argudiaketaren alde egiten dugu. Eztabaida publikoa da, subjektuarterkoa. Ikasleek beren ikuspuntu propioa hartu behar dute, eta arrazoen bidez oinarritzen jakin. Asertiboak izan behar dute, ez inhibituak ezta oldarkorrak ere. Entzuten jakin behar da jarrera bati eutsiz, baina, jakina, jarrera hori alda daiteke besteak konbentzitzen bazaitu. Garrantzitsua da txandak errespetaraztea, errespetu faltarik ez onartzea, ahalik eta ikasle gehienei esku-hartzea erraztea, pentsatzen dutena hitzez esaten laguntzea. Baina irakasleak estrategikoki modulatzeko jakin behar du, sakabanaketa eragotziz, gaia zentratuz eta ondorio batzuetara bideratuz.

HITZALDIAN IDATZIZ ARGUDIATZEKO GAITASUNA SUSTATZEA

Azkenik, azken klasean, arrazoitzeko gaitasun idatzia eta pertsonala bultzatzen dugu hitzaldiaren bidez, aurreko puntuan markatutako urratsen arabera.

DENBORALIZAZIOA

Abenduaren 26ko 1105/2014 Errege Dekretuan ezarritakoaren arabera:

“Filosofiak ekarpen historiko nagusien eta oinarrizko prozeduren funtsezko ezagutza eman behar die ikasleei, demokrazia garaikideei eutsi eta hobetu ahal izateko. Horretarako, herritar kritikoak, parte-hartzaileak eta gizartearen eraldaketan eta berdintasunaren, askatasunaren eta justiziaren funtsezko balioak gauzatzean aktiboki konprometitzeko gai diren herritarrak prestatu behar dira”.

Filosofia irakasgaiaren barruan, seigarren eta azken blokeak, "Arrazionaltasun praktikoa" izenekoak, azken blokeak, «gizakiak eremu pribatu eta publikoen barruan aukeratzeko eta erabakiak hartzeko borondatea eta gaitasuna duen izaki gisa duen arrazionaltasun eraldatzailea» jorratzen du.

"Argudiaketa terrorismoaren erantzun gisa" unitate didaktikoa, arrazionaltasun praktikoa buruzkoa, seigarren bloke honetan kokatzen da zentzu erabatekoak, eta hirugarren ebaluazio osoa hartu beharko luke. Seigarren blokea, bere osotasunean, gutxi gorabehera hogeita lau eskola saio osatzen dute, hau da, zortzi astek.

Proposamena unitate didaktikoa sei eskola saio eskaintzea litzateke, hau da, bi aste. Ebaluazioaren amaieran egin behar dugu hori, unitate honetan lehenago landu diren kontzeptuak terrorismoaren berriazko fenomenoari aplikatzeko aukera ematen baitigu.

Sei saioko eredu ikasteko arazorik ez duen eta Filosofia irakasgaiaren aurreko zatia zuzen eman duen ikasle talde estandar bati dagokio.

SAIOAK	GAIK	EDUKIA	JARDUERAK
LEHEN SAIOA	Argudiaketa etikoa.	Argudiaketa. Argudiaketa etikoa.	Ikasleei emandako testuei buruzko banakako iruzkina.
BIGARREN SAIOA	Terrorismoa eta haren kausak.	Terrorismoaren definizioa. ETAren terrorismoa eta terrorismo jihadistista. Fundamentalismoa eta totalitarismoa. Gorrotaren unibertsalak eta indarkeriaren banalizazioa.	Lau ikasleko taldeek interneten informazioa bilatzea.
HIRUGARREN SAIOA	Printzipio moral unibertsalak.	Unibertsalismo eta erlatibismo morala. Errespetuan oinarritutako irizpide moral unibertsala. Zuzenbidezko estatua. Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala.	Talde osoaren eztabaida erlatibismo eta unibertsaltasun moralari buruz.
LAUGARREN SAIOA	Argudiaketa etikoa terrorismoaren aurka.	Biktimak. Egintza terroristaren gaiztakeria eta bidegabekeria. Terrorismoaren inguruko iruzurrak.	Testuak iruzkitzea.
BOSGARREN SAIOA	Argudiaketa terrorismoari emandako erantzun gisa.	Elkarrizketan oinarritutako etika diskurtsiboa. Argudiatzeko beharra.	Gaiari buruzko amaierako eztabaida.
SEIGARREN SAIOA	Azken hitzaldia.	Azken hitzaldia eta iruzkina.	Idatzizko ariketa eta dosierrak biltzea.

IKASKUNTZA- ETA EBALUAZIO-ESTANDARRAK

Abenduaren 26ko 1105/2014 Errege Dekretuan ezarritakoaren arabera, unitate didaktiko honi dagokion ikaskuntza-estandarra bat dator irakasgaiaren seigarren blokearekin, "arrazionaltasun praktikoa" izenekoarekin. Guztiz bat dator "gizakiak, esparru pribatu eta publikoaren barruan hautatzeko eta erabakiak hartzeko borondatea duen izaki gisa, duen arrazionaltasun praktikoa eta eraldatzaileari" heltzeko orduan guztiz bat dator.

Baina aipatu dekretuak filosofiaren berezko gisa ezartzen dituen metodologia didaktikoaren hainbat elementutan ere txertatzen da:

JARRERA KRITIKOA SUSTATZEA gai teoriko eta praktikoen aurrean, ideiak eta jokabideak arrazionalki oinarrituz, inolako ideia, egitate edo baliorik onartu gabe, azterketa zorrotz batetik abiatuta ez bada.

ARRAZIONALTASUNA SUSTATZEA, arrazoiak konbentzitzeko eta elkarrizketarako tresna gisa erabiliz, bai egiaren definizio kolektiboa bilatzeko, bai planteatutako galderei irtenbide berriak bilatzeko.

GAITASUNA ahoz eta idatziz **GAITASUNA**.

PROPOSAMEN ERALDATZAILEAK INDARTZEA, gizarte hobea eta bidezkoagoa eraikitzeko.

GAITASUN ZIBIKOA SUSTATZEA, bere zentzua, balioa eta beharra oinarritu hartuta, herritartasun demokratikoa gauzatzeko, giza eskubideetan oinarritua, gizarte demokratiko, bidezko eta zuzena eraikitzeko konpromisoa hartuta, eta gizarte-erantzukizuneko eta komunitateko bizitzan parte hartzeko jarrerak erakutsita.

EBALUAZIO-IRIZPIDEAK

Ebaluazio-irizpideak bi alderditan oinarrituko dira:

FENOMENO TERRORISTAREN ULERMENA EBALUATZEA

Hau da, fenomeno terroristak eta haren arrazoi ideologikoez zer esan nahi duten ulertzea.

ARGUDIO ETIKOEN GAITASUNA EBALUATZEA TERRORISMOARI ERANTZUTEKO

1. Lehenik eta behin, terrorismoaren zuzeneko edo zeharkako justifikazioak desmuntatzeko.
2. Bigarrenik, terrorismoaren aurka argudiatzeko, bestearen duintasunarekiko errespetuaren etika diskurtsiboa eta elkarrizketa oinarri hartuta.
3. Hirugarrenik, alternatiba errepresibo, bortitz eta diskriminatzaileak terrorismoaren konponbide gisa desmuntatzeko.
4. Laugarrenik, elkarrizketaren etika diskurtsiboa eta bestearen duintasunarekiko errespetua terrorismoarekiko alternatiba moral eta politikoki onargarri bakarra dela argudiatzeko.

EBALUAZIO-PROZEDURAK ETA -TRESNAK

Ebaluazio-prozedura hainbat alderdi ebaluatzean datza. Alderdi horiek honela zehaztuko dira:

PARTE HARTZEA

Notaren erdia bost saioretan izandako parte hartzearen arabera izango da. Hau da, jarrera egokia izatea (irakaslearekin eta ikaskideekin errespetuzkoa izatea); irakasleak bost saioretan planteatutako dituen ariketa zehatzei erantzutea; eztabaidetan parte hartzea; unitate didaktikoan zehar landu den guztia jasoko duen dossier bat ematea.

HITZALDIA

Oharraren beste erdia azken klasean egingo duten hitzaldi baten emaitza izango da, hain zuzen ere "Argudiaketa terrorismoari erantzuteko" izenburupean. Hitzaldi hori ikasleek ezagutzen duten protokoloaren arabera egin behar da, eta protokolo hori ezin da inola ere eskema errepikatza edo erabiltza mugatu. Arrazoibide etiko pertsonal baten forma izan behar du, saio hauetan landu denaren ondorio gisa.

Hitzaldi horretan egiazta dezakegu ikaslea gai ote den terrorismoa kritikatzeko duen argudio etiko bat egiteko eta, aldi berean, elkarrizketa indarkeriaren bide alternatibo gisa defendatzeko. Gainera, bereizten jakin behar dugu ea norberaren argudioetatik egiten duen (nahiz eta unitate honetan landutako edukietatik egin), edo, besterik gabe, gelan ondo-ondotatu dena errepikatza mugatzen den.

FUNTSEZKO GAITASUNAK

Unitate honetan garatuko diren funtsezko gaitasunak honako hauek dira:

ARGUDIATZEKO GAITASUNA

Hizkuntza-komunikaziorako gaitasuna da, duen diskurtso- eta deliberazio-izaeragatik. Terrorismoaren aurkako argudio-diskurtso bat artikulatzeko gai izatea da kontua. Hemen testuen idatzizko ekoizpena garatzen da, ikasle bakoitzak unitatearen gaiari buruzko idatzizko hitzaldi batekin unitateari amaiera emango dion neurrian. Baita ahozko gaitasuna eta bestearen entzute aktiboa ere eztabaidan.

GAITASUN SOZIALA ETA ZIBIKOA

Funtsezkoa da unitate honetan. Ekintza terroristen aurrean gertatzen den axolagabekeria edo sumindura hutsaren aurrean, fenomenoaz aztertze eta haren aurrean herritar kritiko eta arduratsu gisa erantzuteko gai izan behar dutela erakutsi behar diegu ikasleei. Zentzu horretan, ikasgela irtenbide arrazionalak planteatzeko gai den eztabaida-leku bihurtu behar da. Gaitasun sozial eta zibiko horri esker, ikasleak gai izan behar du *falacia ad populum* deiturikoa erabil dezaketen populismoek manipulatu ez izateko, ekintza terroristaren aurkako erreakzio gisa konponbide antidemokratiko edo diskriminatzaileak proposatuz. Baina, era berean, desmuntatu egin behar ditu ekintza terroristak erlatibizatze edo indarkeria terrorista justifikatzeko erabil litezkeen gezurrak.

IKASTEN IKASTEKO GAITASUNA

Erabiltzen ditugun kontzeptuak (terrorismoa, etika, moralak, zuzenbidezko estatua ...) zorrotz aztertzen jakitea. Proposamen faktiko eta baloratibo bat zer den bereizten jakitea. Lehenak egiazkoak edo faltsuak direla ulertzea, eta bigarrenak, berriz, baliozkoak edo ez. Informazio-diskurtsoa eta argudiozko diskurtsoa bereiztea.

BALIABIDEAK

Ikasleek paper-zorro bat eduki behar dute entregatutako materiala, ikasgelan hartzen joango diren apunteak, ariketak eta amaierako hitzaldia jasotzen joateko, irakasleak ebaluatu ondoren.

Unitate didaktikoa garatzeko gela bakarra behar da, non aulkiak eta mahaiak malgutasunez banatu ahalko diren, idazten den, taldeka lan egiten den edo eztabaida bat egiten den arabera.

Testuak lantzeko fotokopiak emango dira.

ONLINE BALIABIDEAK

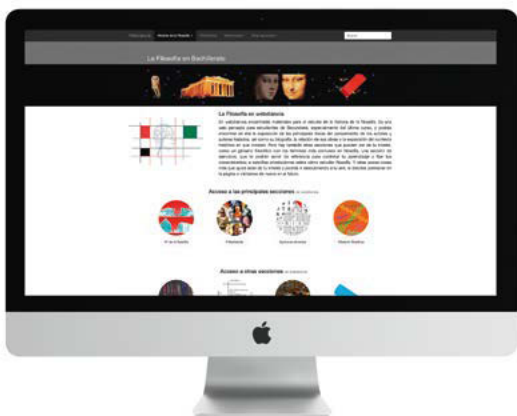
FILOSOFIAKO WEB ORRIA

<http://www.filosofia.org>

**FILOSOFOEI BURUZKO BIDEO
LABURREN BLOGA**

<https://historiafilosofia13.blogspot.com>

**FILOSOFIAREN DIDAKTIKAKO
WEB ORRIA**

<https://www.webdianoia.com>

**FERNANDO BUESA BLANCO FUNDAZIOA.
BALIOETAN HEZTEKO MATERIALAK**

<http://fundacionfernandobuesa.com/web/es>

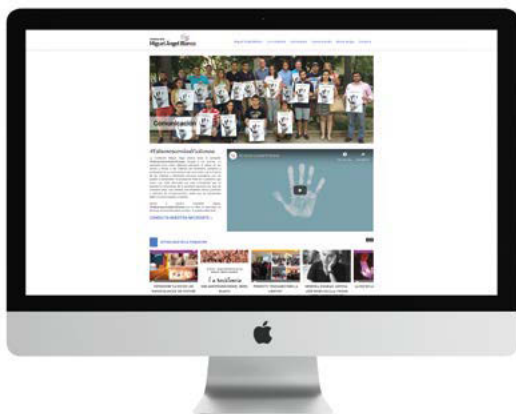
**AROVITE, EUSKADIKO INDARKERIA
TERRORISTARI BURUZKO ONLINE ARTXIBOA.
BAKE-ESKOLAKO ARGITALPEN SORTA (BAKEAZ)**

<https://www.arovite.com/es/fondo-bakeaz/escuela-de-paz>

**GAIZKA FERNÁNDEZ SOLDEVILLAREN
BLOGA TERRORISMOARI BURUZ**

<https://gaizkafernandez.com>

**MIGUEL ÁNGEL BLANCO FUNDAZIOA. HEZKUNTZA
ETA WEB JARDUERAK MIGUEL ÁNGEL BLANCOREN
BAHIKETA ETA HILKETAREN XX. URTEURRENERAKO**

<https://www.fmiguelangelblanco.es>

EREFERENTZIAK

Alonso, M. (2004). *Los universales del odio. Creencias, emociones y violencia*. Bilbo, Espainia: Bakeaz.

Apple, K.O. (2016). *Teoría de la verdad y ética del discurso*. Bartzelona, Espainia: Paidós.

Aramburu, F. (2016). *Patria*. Bartzelona, Espainia: Tusquets.

Appiah, A. (2013). *Cosmopolitismo. La ética en un mundo de extraños*. Buenos Aires, Argentina: Katz.

Arendt, H. (2004). *Eichmann en Jerusalem*. Madril, Espainia: Alianza.

Arteta, A. (2010). *Mal consentido. La complicidad del espectador indiferente*. Madril, Espainia: Alianza, 2010.

Blum, H. (1982). *El interaccionismo simbólico*. Bartzelona, Espainia: Editorial Hora S.L.

Camus, A. (2012). *Los justos*. Madril, Espainia: Alianza editorial.

Cassirer, E. (1999). *Antropología filosófica*. Mexiko: FCE.

Díaz, E. (2010). *Estado de derecho y sociedad democrática*. Bartzelona, Espainia: Taurus.

Di Cesare, D. (2017). *Terrorismo. Una guerra civil global*. Bartzelona, Espainia: Gedisa.

Fernández, G. (2016). *La voluntad del gudari. Génesis y metástasis de la violencia de ETA*. Madril, Espainia: Tecnos.

Fromm, E. (2002). *El miedo a la libertad*. Madril, Espainia: Paidós.

Habermas, J. (1999). *Teoría de la acción comunicativa*. Bartzelona, Espainia: Taurus.

Hume, D. (2015). *Investigación sobre los principios de una teoría moral*. Madril, Espainia: Alianza.

Kant, I. (2015). *Metafísica de las costumbres*. Madril, Espainia: Tecnos.

Miranda, T. (1995). *El juego de la argumentación*. Madril, Espainia: Ed. de la Torre.

Moreno, I. (2019). *Gestos frente al miedo*. Madril, Espainia: Tecnos.

Moscovici, S. (1985). *Psicología social*. Bartzelona, Espainia: Paidós ibérica.

Sen, A. (2007). *Identidad y violencia. La ilusión del destino*. Buenos Aires, Argentina: Katz.

Shklar, J. (2010). *Los rostros de la injusticia*. Bartzelona, Espainia: Herder.

Vega Renón, L. (2003). *Si de argumentar se trata*. Bartzelona, Espainia: Montesinos.

Zweig, S. (2012). *Castellio contra Calvino*. Madril, Espainia: Acantilado.

FILOSOFIARAKO UNITATE DIDAKTIKOA
BATXILERGOKO 1. MAILA

